

Maria Södö

FK, Oulun yliopisto, humanistinen tiedekunta,
suomen kieli
maria.sodo@student oulu.fi

Kuva: Maaria Tuisku.

Amerikankirjeet tutkimus- aineistona: kirjeenvaihto rakensi ja ylläpiti perhesuhteita

Avainsanat: Pohjois-Amerikan siirtolaisuus, kirje tutkimusaineistona, egodokumentti, amerikankirje, perhekirjeenvaihto

Tämä artikkeli pohjautuu historiatieteiden proseminaaritutkielmaani, jossa perehdyin Pohjois-Amerikkaan siirtolaiseksi lähteneiden perhekirjeisiin 1800- ja 1900-lukujen taitteessa. Tutkimusaineistoni muodostui neljän siirtolaisen 86 kirjeestä, jotka on lähetetty Amerikasta Suomeen kirjoittajan vanhemmille tai sisaruksille. Tutkimusaineistoni muodostaneet kirjeet ovat osa Siirtolaisinstituutin 300 amerikankirjeen näytekokoelmaa. Omassa tutkielmassani lähestyin kirjeitä egodokumentin käsitteen kautta: egodokumentti tarkoittaa tutkimusaineistoa, jossa ihmiset kertovat henkilökohtaisista kokemuksistaan ja tuottavat ne kirjoittamisen kulttuurin avulla. Kirjeet muodostavat tavattoman rikkaan ja vielä varsin vähän hyödynnetyn tutkimusaineiston Pohjois-Amerikan siirtolaisuuden ajasta. Kirjeet tarjosivat perheenjäsenille erityisen tilan jakaa ajatuksia, tunteita ja kokemuksia sekä keino ylläpitää ja kehittää edelleen perhesuhteita. Siirtolaisvuosien alussa yhteydenpito oli usein vilkasta, sillä perheen merkitys ja kotimaan kaipuu saivat kirjoittamaan pitkiä ja siirtolaisen arjesta kertovia kirjeitä säännöllisesti. Siirtolaisvuosien kuluessa kynään tartuttiin lähinnä silloin, kun siirtolaisen elämässä oli tapahtunut merkittäviä ja tiedottamista vaativia asioita.

Vuosina 1870–1929 Suomesta lähti Pohjois-Amerikkaan noin 350 000 ihmistä pa-

remman elämän toivossa. Vaikka nykyteknologia on luonut monia mahdollisuuksia perhesuhteiden vaalimiseen, suuren Amerikan-siirtolaisuuden aikaan kirje oli se väline, jonka avulla kotiäidit, mainarit, talonpojat ja sekatyömiehet pitivät yllä valtioiden rajat ylittäviä suhteita. Tässä artikkelissa tarkastelen kirjettä tutkimusaineistona sekä kirjeiden merkitystä perhesuhteiden rakentajana Pohjois-Amerikan siirtolaisuuden aikana.

Siirtolaiskirje tutkimuksen lähdeaineistona

Historioitsijoiden kiinnostus tavallisten ihmisten ja arkipäivän historiaan ovat nostaneet kirjeet entistä arvokkaammiksi historian tutkimuslähteiksi. Egodokumenttien tutkimuksessa kirjoittamisen tapa ja merkitykset nousevat tutkimuksessa analysoitaviksi alueiksi. Näiden alueiden havaitseminen ja tutkiminen vaatii sukeltamista kirjeiden tekstuaaliseen maailmaan ja kielen tarkkaa havainnointia ja tulkintaa suhteessa kirjeiden sosiaaliseen, kulttuuriseen ja historialliseen kontekstiin. Kirjeenvaihdon tutkimuksen tavoitteena on saada uudenlaisen lähdeaineiston kautta tarkka kuvaus yksilön, perheen ja lähiyhteisön elämästä, heidän ajattelutavoistaan sekä kerronnan ja kirjeenvaihdon kulttuurista.

Kirjeiden tutkimuksen haasteiksi voidaan lukea tekstin tajunnanvirranomaisuus, puheenomaiset lauserakenteet, aiheesta toiseen hyppelehtiminen, murteen käyttö, horjuva oikeinkirjoitus, pienten ja isojen kirjaimien, välimerkkien ja kappalejakojen puuttuminen, vaikeasti luettava käsiala sekä kirjekoelmille tyypillinen sirpaleisuus ja yksipuolisuus. Kirjeissä viitataan myös tutkijan tavoittamattomissa oleviin henkilöihin ja asioihin, jaettuun menneisyyteen, yhteisiin muistoihin ja kokemuksiin, joten tutkijan näkökulmasta kirjeiden kerronnallisuus jää väistämättä vajavaiseksi.

Toisaalta kirjeet välittävät ja tuovat tutkijan eteen tavattoman elävän välähdyksen siirtolaisajan ihmisten maailmasta, ja siirtolaisen elämä näyttäytykin kirjeiden tutkijalle hyvin konkreettisenä ja läsnä olevana. Vaikka kirjeet muodostavat tavattoman rikkaan tutkimusaineiston, niitä on hyödynnetty vielä varsin vähän Pohjois-Amerikan siirtolaisuuden tutkimuksessa.

Kirje yhteyden rakentajana

Kirjeet ovat syntyneet sosiaalisen toiminnan tuloksena. Kirjeiden kirjoittajat olivat näin mukana prosessissa, joissa puettiin sanoiksi perhettä. Kirjoitustaito mahdollisti yhteyden säilymisen, uutisten välittämisen, ajatusten vaihdon sekä huolenpidon pitkienkin matkojen takaa. Kirjeet tarjosivat siirtolaisille keinon kirjalliseen vuoropuheluun: ”Tässä tulen teidän kanssanne puhelemaan näitten kuolletten välikappalten kautta [— —] niin kuin suusanoin puhuusin teidän kanssanne nämät lyhykäiset ja harvat lauseet [— —]” (Antti Kangas kirjoittaa perheelleen 11.2.1882).

Valtaosa amerikankirjeiden sisällöstä keskittyy jokapäiväiseen elämään, työhön, lähipiirin tärkeisiin uutisiin, terveyteen, taloudelliseen tilanteeseen, arkipäivän uskonnollisuuteen ja sähän. Vanhan kotimaan nostalginen kaipuu ja ikävä toistuvat myös monien siirtolaisvuosien jälkeen kirjoitetuissa kirjeissä, mutta varsinkin siirtolaisvuosien alkupuolella toistuvat Suomeen jääneiden perheenjäsenten pyynnöt paluusta takaisin kotiin. Kirjeenvaihtoa pidettiin arvokkaana vuorovaikutuksen välineenä, ja moni aineistoni siirtolainen koki paineita siitä, että kirje vastaisi vastaanottajan odotuksia. Pitkiä ja sisällöltään monipuolisia kirjeitä arvostettiin.

Perhesuhteiden ylläpito ja kehittyminen olivat mahdollisia vain kirjeiden muodostaman dialogin avulla, ja varsinkin siirtolaisuuden alkuvuosien aikana yhteydenpito Suomeen oli monille siirtolaisille hyvin tärkeää. Usein kirjeitä lähetettiin yksi—yksi-pe-

riaatteella eli uusi kirje lähetettiin vasta sitten, kun oli saatu vastaus edelliseen kirjeeseen. Niin kauan, kun perheenjäsenet jatkoivat toisilleen kirjoittamista, he ylläpitivät ja kehittivät perhesuhteista. Jokaista vastaanotettua kirjettä yleensä vuolaasti kiiteltiin, ja laiskasti kirjeisiin vastaajaa herkästi moitittiin. Tässä seuraavassa esimerkissä kirjeen kirjoittaja jo ennalta pahoittelee vastaamattomuuttaan:

[— —] minä olen aina meinanu kirjota mutta kun ei ole tullu [— —] kun sitä on nin paljo kaikenlaista muresta mutta pyrän kuitenkin antksi huolimattomuteni ja en silä ole ollu kirjoitamata etten ole muistanut vaan aina nin kauan kun elän ja illa maata mennes ja amulla ylähää nostes [— —] (Hilja Toopakka kirjoittaa vanhemmilleen 8.2.1915).

Vähitellen siirtolaisvuosien kuluessa kirjeiden kirjoittaminen saattoi jäädä pitkiksikin ajoiksi kokonaan. Yhteydenpidon hiipuessa siirtolainen oli aloittanut pitkän kotiutumisprosessin uuteen kotimaahansa. Vanha kotimaa ja sinne jäänyt perhe alkoivat hiljalleen muuttua muistoksi, jota ei enää aktiivisesti pyritty pitämään ajantasaisena. Usein kotiin kirjoitettiin vuosien tauon jälkeen silloin, kun siirtolaisen elämässä tapahtui merkittäviä asioita. Näitä olivat esimerkiksi lapsen syntymä, avioliitto tai kuolema:

[— —] nyt saan täs kertua siskoon elämän vaiheista [— —] sillen koitti murhen aika wuoren alkaessa sen avio puoliso pääsi täältä muuttamaan ijäiseen lepoon ja rauhaan [— —] silleen jäi kolme lasta ja ehkä se pärjää niitten kans kyllin hyvin ainakaan siltä puutu mitään [— —] nii se elämä vaihtelee [— —] (Samuel Suovaniemi kirjoittaa vanhemmilleen 12.1.1915).

Näille kirjeille on tyypillistä hyvin lyhyt pituus, ja muodoltaan ne muistuttavat enemmän raporttia kirjoittajan menneistä lähi-vuosista. Amerikankirjeiden sisältö, pituus ja kirjoitusaktiivisuus muuttuivat selvästi tutkimissani kirjeissä siirtolaisvuosien vierieessä eteenpäin.

Esineiden kautta ihminen on läsnä

Kirjeiden kirjoittajan käsiala ja kirjeissä käytetty kieli heijastavat kirjoittajan persoonallisuutta ja fyysistä läsnäoloa. Vaikka kirjeen fyysinen olemus ei riitä korvaamaan kaukana olevaa perheenjäsentä, sisältää kirje kuitenkin kyseisen henkilön läsnäolon: ”Usein muistelen sinua rakas veli, ja aina muistuu

mieleeni tuo kirjeesi jonka minulle lähetit ennen lähtöäni, se niin selvästi kuvasi veljellistä rakkautta sinussa, että täytyy useasti ottaa se lukeakseni.” (Fredrik Tuominen kirjoittaa veljelleen 28.9.1904).

Kirjeiden lisäksi myös useat esineet ja lahjat löysivät kaukana olevan perheenjäsenen luokse: vaatteita, kenkiä, valokuvia, lehtiä, kortteja ja postimerkkejä lähetettiin kirjeiden mukana varsinkin juhlapäivinä. Nämä esineet välittivät konkreettisesti vaikutelmia siitä henkilöstä ja paikasta, mistä ne olivat peräisin. Varsinkin valokuvat koettiin hyvin tärkeiksi esineiksi. Valokuvilla on suuri merkitys mielikuvien luojana, ja niitä pyydettiin usein lähettämään analysoimissani kirjeissä: “[— —] kun tule tilaisuus nin minä lähetän joka veljelle walokuvani muistoksi jos ei toisiansa enä luonnon silmillä nährä [— —]” (Antti Kangas kirjoittaa veljelleen toukokuussa 1882).

Kaukana oleva sukulaisverkosto pystyi tarjoamaan myös rahallista tukea, ja monet Pohjois-Amerikassa olevat siirtolaiset lähettivät kotiin perheilleen rahalähetyksiä arjen helpottamiseen. Rahan ansaitseminen ei kuitenkaan ollut aina niin helppoa kuin Suomessa luultiin, ja tutkielmani aineiston kirjeissä pahoitellaan usein, ettei rahaa ollut yhtään lähetettäväksi saakka.

Etäältä välittämistä ja huolehtimista

Analysoimieni kirjeiden ylivoimaisesti suosituin puheenaihe oli perheenjäsenten hyvinvointi. Tämä aihe otettiin puheeksi yleensä jo heti kirjeen alussa: kirjoittaja toivoi Suomessa olevan perheen voivan hyvin. Samalla kirjoittaja kertoi omasta hyvinvoinnistaan. Tieto perheenjäsenen sairaudesta aiheutti paljon surua ja murhetta, joten kirjeen kirjoittaja joutui kamppailemaan siitä, kertoako totuuden vai jättääkö kertomatta. Omassa aineistossani terveydestä ja henkisestä jaksamisesta tunnuttiin kuitenkin kirjoitettavan rehellisesti. Usein sairauden aikana ikävä kotiin lisääntyi: ”Kysyt josko minun on tullut mieleeni koti ja synnyinmaani voi vastata että on monestikin niin käynyt varsinkin viime aikoina. Kun en ole saanut olla oikein normaalikunnossa, sillä ruokahalu on ollut huononlainen joten olen laihtunut aikavalla.” (Fredrik Tuominen kirjoittaa veljelleen 27.12.1903). Sairaalle perheeltä saatava empatia ja tuki merkitsi varmasti paljon.

Usein siirtolaisen maahanmuuttoprosessiin osallistui koko sukulais- ja tuttavaverkosto sekä kotimaassa että Amerikassa. Analysoimissani kirjeissä annettiin neuvoja siirtolaiseksi lähtemiseen liittyvistä asioista, kuten sopivasta matkustusajankohdasta, matkajärjestelyistä tai mukaan pakattavista

tavaroista, sekä siitä, mitä maahanmuuttajaa odotti uudessa maassa. Maahan saapuvat sukulaiset majoitettiin yleensä sukulaisten tai tuttavien luokse. Sukulais- ja tuttavaverkostot tukivat toisiaan, ja samalla ne toimivat merkittävänä sosiaalisen valvonnan tuottajina, ja näin perhekuri ylitti myös kansalliset rajat. Myös analysoimissani kirjeissä muistutettiin perheenjäseniä heidän velvollisuuksistaan vanhempiaan ja sisaruksiaan kohtaan. Varsinkin vanhempien ja lasten välisissä kirjeissä auktoriteetti, valvonta ja kurinalaisuus yhdistyivät huolehtimisen ja välittämisen vuorovaikutukseen. Erityisesti pelättiin alkoholin vievän siirtolaisen mennessään. Tämä huoli näkyi myös Amerikasta Suomeen lähetetyissä kirjeissä:

Päätös on kanssa tehty että ei nautita väkijuomia [— —] ei minun ikävänä puolesta ei tarvitse tarttua lasiin [— —] Waikka [— —] joskus kuin kun ajatuksissaan istuu ja miettii niin silloin tulee oikein paha olo. Waan kun ei taas sen pitemmälle ajattele niin se jälleen menee ohitse. (Fredrik Tuominen kirjoittaa veljelleen 16.2.1903).

Yleensä amerikankirjeen laatimiseen ja siihen vastaamiseen osallistui koko perhe, ja näin siirtolaiskirjeissä ei kuulu ainoastaan yhden kirjoittajan ääni, vaan siinä puhelivat muutkin perheenjäsenet ja ystävät. Omassa aineistossani kirje saattoi olla osoitettu perheen vanhemmille, mutta kirjeestä löytyi myös suoraa puhuttelua sisaruksille, jotka asuivat yhdessä vanhempiensa kanssa. Siirtolaiskirjeitä saatettiin myös lukea ääneen perheen lisäksi ystäville ja naapureille, mutta tyypillinen amerikankirje sai julkisuutta kuitenkin hyvin vähän. Kirjeiden yhteistoiminnallinen luonne korosti entisestään perheen ja sen lähipiirin sosiaalista verkostoa.

Lopuksi

Siirtolaiskirjeet ovat hyvin arvokas aineisto yksittäisten ihmisten intiimin yhteydenpidon tarkasteluun. Ne voivat tarjota historian tutkimukselle paljon enemmän kuin olemalla vain taustoittavia, dokumentoivia tai faktatietoja tarjoavia lähteitä. Tämä tosin vaatii sen, että myös historiantutkimus avautuu kirjeiden tarjoamalle tekstuaaliselle maailmalle.

Kirje on myös dokumentti, jolla on omanlaisensa rakenne. Kirjeelle tyypillisten konventioiden, kuten alku- ja loppupuhuttelun, allekirjoituksen ja kirjeen alussa oleva päiväyksen avulla tunnistamme kirjeen helposti omaksi alalajikseen, genreksi. Jatkan siirtolaiskirjeiden tutkimusta suomen kielen pro

gradu -tutkielmassani, jossa tarkastelen siirtolaiskirjeitä tekstilajina.

Kirjallisuus

Cancian, Sonia (2010). *Families, Lovers and Their Letters: Italian Postwar Migration to Canada*. Studies in Immigration and Culture Series, Vol. 4. Winnipeg: University of Manitoba Press.

Elliot, Bruce S., David A. Gerber & Suzanne Sinke (2006). *Letters across Borders: The Epistolary Practices of International Migrants*. New York: Palgrave Macmillan US.

Keravuori, Kirsi (2011). Itseoppineet ihmiset kirjeenkirjoittajina — Perhekirjeenvaihtoa 1860-luvun saaristosta. Anu Lahtinen, Maarit Leskelä-Kärki & Kirsi Vainio-Korho-

nen (toim.), *Kirjeet ja historian tutkimus*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 163–191.

Korkiasaari, Jouni (1989). *Suomalaiset maailmalla: Suomen siirtolaisuus ja ulkosuomalaiset entisajoilta tähän päivään*. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.

Lahtinen, Anu, Maarit Leskelä-Kärki, Kirsi Vainio-Korhonen & Kaisa Vehkalahti (2011). Johdanto — Kirjeiden uusi tuleminen. Anu Lahtinen, Maarit Leskelä-Kärki, Kirsi Vainio-Korhonen (toim.), *Kirjeet ja historian tutkimus*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 9–27.

Tamošiūnaitė, Aurelija (2014). Letter writing as social practice: self-reference to writing in Lithuanian correspondence. *Lituanus*, 60 (3), 31–56.

Siirtolaisuusinstituutti muuttaa

Siirtolaisuusinstituutti muuttaa nykyisistä tiloistaan Eerikinkatu 34 Åbo Akademin säätiön omistaman Gripenin 3. kerrokseen Hämeenkatu 13. Uudet tilat sijaitsevat lähellä Turun Tuomiokirkkoa. Tilat ovat täysin esteettömät ja muutto tapahtuu syksyn 2019 aikana.

